

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 10 kr., za četert leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 14. marca 1860.

Opomin sadjorejcom.

Lanski metulji so zapustili na sadnih drevesih, zlasti na jablanah in hruškah, veliko gosencne zalege.

Čas se bliža, da se bojo gosence iz te zalege oživile, da bojo svoje zimsko stanovanje zapustile in bojo požeruhinje se šle past po drevju pa škodo delat na desno in levo.

Ker utegne še dosti gospodarjev in gospodinj biti, ki še niso mislili na to, da bi bili začeli oberati sadno drevje in pokončavati škodljivo žival, jih prijazno opomnim, da je zdaj že čas za to delo; zakaj kakor hitro bode nastopilo toplejše vreme, bojo začele pomladanske gosence se razlezovati po drevju, in kar se dá zdaj še v celih kepah in pajčinah lahko pokončati, ne bo več mogoče v enih tednih tudi z veliko večjim trudom — ne.

Ne mudite se tedaj in začnite to delo. Lepo Vas prosim.

Obernem se pa ob enem tudi do Vas, slavne kantonske gosposke po deželi in tudi Vas lepo prosim, da zdaj je prišel čas, da spolnite to, kar Vam je visoko deželno poglavarstvo 3. aprila 1857 ukazalo. Vzemite ta hvalevredni ukaz iz registrature svoje in dajte ga natanko spolniti. Kaj pomaga tudi najboljša postava, ako jo debel prah pokriva v Vaših „actis!“ — Pa tudi Ti slavni magistrat ljubljanski! stori pridno to, da se ne bo ravno na vertih glavnega mesta vidila žalostna prikazen, da nam ostajajo postave le — na papirji!

Pa tudi do Vas, visokočastiti duhovni naši! se obernem in Vas spodobno prosim: okličite berž prihodnjo nedeljo s prižnice opomin svojim farmanom, naj se lotijo potrebnega dela in si v sedanjih težavnih časih prihranijo saj ta kosček kruha, ki jim na drevesih raste, da ga jim ne požró gosence. Recite svojim ljudém, naj beró lansko „veliko Pratiko“, ktera jim vse na drobno popisuje, kar jim je o tem vediti potreba.*)

In poslednjič tudi do Vas, častiti učitelji ljudskih šol po deželi, gré moja prošnja: storite tudi Vi pri šolski mladini kar morete, in če le hočete, premorete Vi veliko.

Zakaj nek je stari „Kovač“ ravno letos tako silen s svojimi gosencami? utegne ta in uni prašati.

Za to, dragi moji! ker nam žalostna skušnja kaže, da naše drevesa že ene leta sem več ali manj bolehaljo. Da si morejo spet pomagati na bolje, je treba, da se po perji naserkajo iz zraka kar največ morejo krepčavne moči. Če pa jim zdaj še gosence perje postrizejo, kako se bojo z golimi rogovilami opomogle. In letos je veliko te živali.

Glejte! za tega voljo sem letos tako nadležen in kličem na pomoč hirajočim sadunosnicam. Oj, da bi ne bil moj klic — glas vpijočega v puščavi! —

*) Nadjamo se, da naši kmetje ne zametujejo starih „velikih pratik“, ampak jih shranjujejo, ker ima vsaka koristnih podukov. Vse skupaj od leta 1844, ko so se te pratike začele, bi napravile že precej obširne bukvice za poduk v mnogih kmetijskih rečéh. Vred.

Temu oklicu pa še pristavljam, da tudi letos dám prav rad vsakemu iz svojega verta cepičev jabelčnih in hruševih dobrih sort.

V Šiški mesca sušca 1860.

Ferd. Šmidt.

Polži na vertih, in kako jih pregnati.

Iz Tersta smo prejeli sledeče pisemce: „Že lani smo imeli okoli Tersta toliko černih polžev brez lupine, da kdor ni vsako južno noč z lučjo in škarjami za njimi hodil, so mu vso zelenjavo pokončali, kakor hitro je iz zemlje prirastla, in ako niso dobili novine, so napadali starino naj je bila kakoršna koli. Mi ne poznamo dozdej družega pomočka kot škarje; al celo noč polže moriti, podnevi pa delati, je za vertnarje pretežko. Jez mislim, da ta merčes nima družega neprijatla kot sonce, pred katerim se zná dobro skrivati; mraza se ne boji, zakaj zdaj, ko se zemlja obrača, se jih že na kupe dobí, in vsaki par ima po 12 do 24 jajc okoli sebe. Zato se je bati, da jih bo letos veliko več ko lani; kdor je kaj posejal, mora že vsako toplo noč na nogah biti. Povejte nam, drage „Novice“, kakošno pomoč tudi zoper ta merčes, kakor ste nam povedale že dosti družih, ter vam bomó prav hvaležni.“ J. M. P.

Odgovor vredništva. Radi vam povemo, kar sami vemo in kar slavni naturoznanec Leuchs pravi po svojih in drugih skušnjah od škodljivih polžev.

Pomoč je težavna zoper te požerúhe; da pa se kaj pravega počne, je pred vsem treba poznati njih naturo in življenje; zato najpoprej od tega nekaj.

Polži s hišo ali lupino niso taki škodljivci kakor polži brez hiše ali lupine; ti so vertom in polju včasih velika nadloga. Kakor je lansko in letošnje leto pri vas na Teržaškem hudo polževo leto, tako so zapisane leta 1768 do 1771, 1816 do 1817, 1851 do 1853, da so takrat v več krajih polži veliko škodo delali.

Dvoje plemen brez hiše jih je, ki so velika nadloga vertom in polju: eni so tako imenovani veliki rudeči (limax rufus), drugi černikasto-sivi poljski polži (limax agrestis).

Vsak teh polžev je možkega in ženskega spóla; pariyo se poleti mesca junija, julija in avgusta; mesca avgusta začno jajca leči do pozne jeseni, ktere pokladajo v mah, zemljo, korenine itd.; en sam polž jih zleže več sto, ki se jih po 10, 20, 30 in še čez kakor ikre vkup derží. Polž zamore veliko let živeti, ako bi ga mnoge nezgode ne pokončale.

Polž je ponočnjak, to je, ponoči gré na pašo v škodo vertom in polju.

Kjer je vlaga (mokrota), tam je polžu najljubše; vlaga je njegovo življenje; kjer je vlažno (mokra), tam je njegovo zavetje; na vlažnih krajih se more več mescov brez družega živeža ohraniti; suša pa je njegov pogin. Če je bolj vlažno in toplo vreme, več je polžev; zato jih je tudi na takih vertih največ, ki so blizo kake vode, kakega potoka. Kadar je vreme vlažno in toplo, ostanejo polži še podnevi na svoji paši; sicer se pa podnevi skri-

jejo pod votle kamne, grude, listje, zidovje itd., na polji zlezejo v zemljo, včasih globoko, zlasti takrat, kadar je vroče ali pa tudi merzlo in suho. Mraz, še bolj pa suša, sta polžu najbolj zoperna.

To je polževa natura; to moramo najpred poznati, da vemo, kaj pravega zoper nje početi.

Živež polžev je mnogoversten: trava, perje, berstje, mlada detelja, mlado žito, kolorabe, solata, sočivje vsake sorte, jagode, sadje, buče, krompir in več takega.

Sovražniki polževi so: prešiči, kert, race (ki se po njih prav dobro spitajo in okusno meso dobé), kuretnina, golobi, škorci, vrane, kavke itd.

Opraskani, vbodeni ali kakor koli ranjeni poginejo večkrat kmali; vendar so tako terdne nature, da jim odrezana ali odsekana glava ali rep včasih spet iznovega zraste.

Pomočkov zoper to škodljivo žival se svetuje veliko, pa vselej je težava z njo.

Pomočki, ki od rastlinja odvrčajo polže, so: seme pred posetvijo pomešati z živim apnom, namakati ga v gnojnici s soljo zmešani in več takega, kar je slanega in po duhu polžem zopernega; — zemljiše na suho djati z odpeljanjem močirnosti, z napravo ozkih in visokih ogonov; — ob potokih naj se naredé visoki stermi grabni brez trave; — zemlja naj se pred setvijo dobro preorje ali prekoplje, z živim apnom ali pepélom potrese (živo apno, ako se v suhem vremenu potrese po zemlji, jih umorí; zmočeno apno jim nič ne dé); — zgodaj naj se seje, ker le mladini so polži najškodljiviši.

Pomočkov, ki polže pokončajo, se priporoča veliko: trosenje živega apna, železnega vitriola (Eisenvitriol) po sončnem zahodu ali pred sončnim izhodom, kuhinske soli, bodečih ječmenovih réš, polivanje s kuhano vodo šišek ali ježic. Vse to je pa zlo težavno.

Najbolj se hvali sledeči pomoček, ki največ zda in se tudi lahko opravi. Sém ter tjé naj se namreč položi kos mokre štorje ali kakošna mokra dilja, da polži pod njo morejo, — še bolje je sém ter tjé pometati več koscov zrezanega korenja, kerhljev sladkih jabelk, zlasti pa več koscov zrezanih buč, na ktere polži tako radi gredó, da na Altenburškem, kakor Leuchs pravi, vsako leto nalaš nekoliko buč za to sadijo, da ž njimi polže lovijo.

Ko je gospodar to ali uno polžem nastavil, se jih bo zbralo na tistem mestu ponoči veliko, in zjutraj zgodaj jih potem v enem hipu lahko cele kupe pokonča ali pa naj zažene več rac na vert, da jih požró.

Ker vemo, da je polž ponočnjak, da mu gré močirnost čez vse, in kaj najraji jé, bo to, kar smo ravno svetovali, največ zdalo, brez težave veliko polžev mahoma pokončati s kakim bétom, če jih ne privošimo racam, katerim so priljubljena jéd.

Gospodarska skušnja.

(Nerodovitne sadne drevesa rodovitne napraviti). Komur so sadne drevesa tako oslabele, da mu ne cvetejo in sadú ne donašajo, jih zná zopet napraviti; da mu bodo obilo sadja rodile, če jim tako-le k rodovitnosti pripomore: Proti spomladi naj jim ob lepem dnevu vse suhljate veje poreže ali pa požaga, mah otrebi in staro lubje s kakim ojstrim strugalom opraska itd. Potem pa naj skoplje mesca sušca, preden se jamejo cvetni popki nopenjati, po velikosti drevesa po 3 do 5 čevljev okoli dreves čevljev ali 2 čevlja globoke jame, in naj jih vsaki teden z gnojnico do verha zaliva, in sicer tako dolgo, dokler se ne začne cvetje kazati. Po tem naj pa jama z merzlo vodo napolne in s perstjo zasuje. — To bo oslabele in za tega voljo nerodovitnim drevesom dobro pomagalo.

Kako nekteri spisujejo bukve.

Poleg Amerikanca Washingtona Irvinga prevodil Lovro Primčkov. *)

Če je resničen ostri izrek Sinezijev: „Da je več hudodelstvo, krasti umerlih ljudi dela, kakor njihovo obleko“, kaj bo iz večine pisateljev? Burton.

Velikrat sem se čudil nad preobilno rodovitnostjo bukvo-tiskarnic; stérmel sem, kako je moč, da marsiktera glava, od ktere bi mislil, da jo je natura kaznovala s prokletstvom neplodnosti, bukve za bukvami pošilja na dan.

Ko vendar človek napreduje po poti življenja, se pomajšujejo stvari, ktere zbudujejo njegovo začudenje, in neprestano nahaja do skušnje, da majhni vzroki rodijo velike čudovite dogodbe. Tako sem na svojem potovanji po Londonu slučajno naletel na velik prizor, — na prizor, ki mi je nekoliko razodel skrivnost in umetnost narejanja bukev, in ki je mahoma konec storil vsemu mojemu čudenju.

Nekega poletnega dné sem léno postopal po prostornih dvorinah britanskega muzeja, kar se samo v toplih dneh za greh šteti ne more, zdaj naslanjaje se na kako omaro rudninsko, zdaj ugibaje hieroglifike kake egiptovske mumije, zdaj skoro z enakim uspehom razmišljeva je alegorijske podobe na visokem stropu. Ko sem tako lenobo pasel in se oziral okoli sebe, se hipoma zagledam na neke daljne duri konec prostornih sob. Bile so duri zaperte, včasih so se pa odperle, in prikradlo se je iz njih kako čudovito bitje, večidel černo oblečeno, se je katalilo potlej skozi sobe, pa ni pogledalo nobene reči tam stoječe. V vsem tem je bila neka skrivnost, ktera je mikala mojo zbujeno radovednost, in sklenil sem, prederzniti se in iti skozi ta morski rokav, in preiskati neznane kraje, ki so bili na uni strani. Duri sem lahko odperl, kakor odpre kak klativec vrata začaranega gradú.

Stal sem v prostorni sobi, v kateri so bile okrog in okrog postavljene omare polne častitljivih knjig. Nad omarami in ravno pod kornizem je viselo čuda starih černih podob nekdanjih pisateljev. Po sredi sobe so stale dolge mize z odriči pisavnimi in bravnimi, pri katerih je več bledih, pridnih možiceljnov prebiralo oprasene bukve, premetovalo trohnjene rokopise in izvode delalo iz njih obsežka. Največja tihota je vladala v ti skrivnostni sobi; slišalo se je samo praskanje peres po papirji in včasih votel zdihljej kakega modrijana, kadar se je malo premaknil in obernal list v stari knjižuri, kar je najberže prišlo od praznosti in napihnjenosti, ktera se včasih nahaja pri visokoučenih preiskovanjih.

Včasih je kteri teh ljudi nekaj napisal na kosček papirja in potegnil za zvonček. Precej se prikaže sluga, tiho vzame papirček, smukne iz sobe in malo zatem nazaj pritapa s težkimi knjižurami, ktere modrijan napade s strahovito radovednostjo in vedoželjnostjo.

Sedaj nisem nič več dvomil, da nisem naletel na trumo čaravnikov, kteri so bili v učenje skrivnostnih znanstev vsi zamaknjeni. Ta prizor me je spomnil neke stare arabske basni o nekem modrijanu, kteri je bil zapert v začarani knjižnici v oserčji gore; ta knjižnica se je samo enkrat odperla leto in dan; tukaj so podzemeljski duhovi bili podložni njegovemu povelju in so mu morali donašati knjig vsake verste skrivnega znanstva, tako da je konec leta, kadar so se spet odperle začarane vrata, na beli dan prišel tako učen v prepovedanih umetnostih, da je znal letati po zraku in zapovedovati nraavnim postavam in močém.

Ko je bila moja radovednost dospela do verha, sem prošnjo pošeptal na uho hlapcu, ki je ravno memo mene tapal, naj mi vendar malo raztolmači čudoviti prizor. Nekoliko besed je bilo dovolj. Zvedil sem, da so ti skrivnostni ljudje, ktere sem si jez mislil čarovnike, večidel pisatelji,

*) Draga nam obljava Vaša. Prosimo.